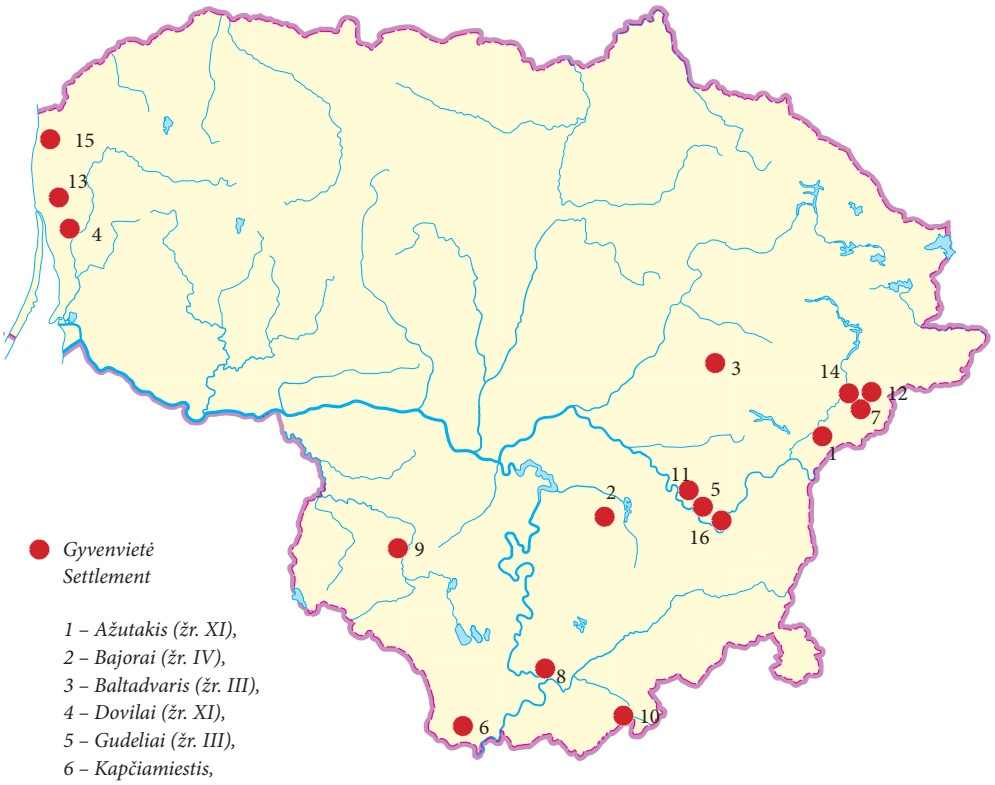

Gyvenvietė
Settlement

1 – Ažutakis (žr. XI),
2 – Bajorai (žr. IV),
3 – Baltadvaris (žr. III),
4 – Dovilai (žr. XI),
5 – Gudeliai (žr. III),
6 – Kapčiamiestis,
7 – Kirdeikiškė (žr. II),
8 – Merkinė (žr. IX),
9 – Meškučiai (žr. II),
10 – Paramėlis,
11 – Pasieniai,
12 – Rėkučiai,
13 – Stančiai (žr. II),
14 – Sudota,
15 – Šventoji,
16 – Vilnius (žr. IX).

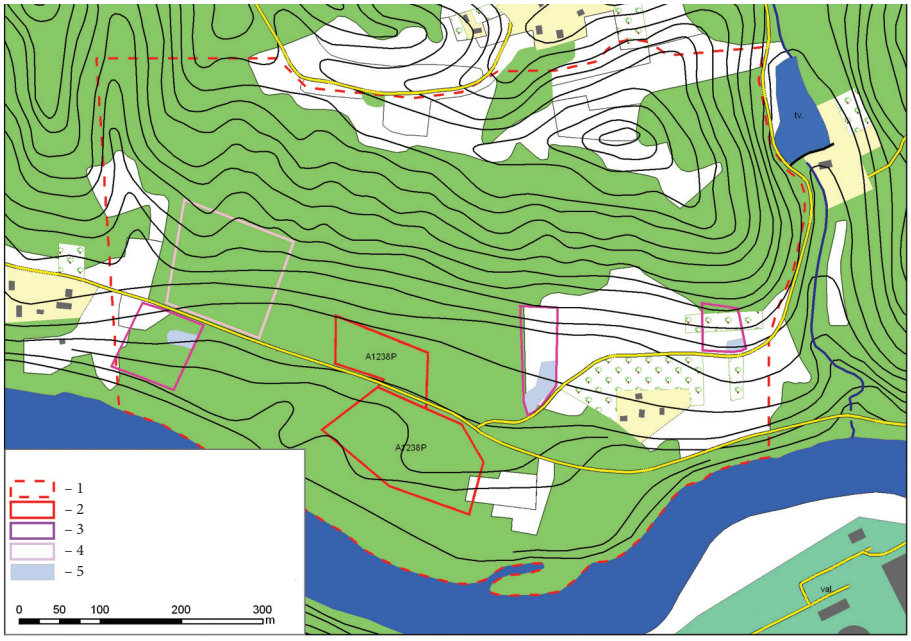
Džiugas Brazaitis

Žvalgomieji tyrinėjimai Pasienių akmens amžiaus gyvenvietės aplinkoje

Pasienių senovės gyvenvietė yra dešiniajame Neries upės krante esančiame slėnyje, į P nuo Pasienių (Vilniaus r.) kaimo. Gyvenvietę 1979 m. aptiko A. Girininkas (žr. *ATL 1978 ir 1979 metais*, V., 1980, p. 14–15). 1990–1997, 2001 m. gyvenvietę kasinėjo E. Šatavičius, kuris tyrimų rezultatus yra ne kartą skelbęs mokslinėse publikacijose (žr. *ATL 1990 ir 1991 metais*, V., 1992, t. 1, p. 34–36; *ATL 1992 ir 1993 metais*, V., 1994, p. 34–36; *ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 26–29; *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 41–43, *ATL 2001 metais*, V., 2002, p. 34–36). Gyvenvietė datuojama finaliniu paleolitu ir skiriama vėlyviausiajam Svidrų kultūros etapui (E. Šatavičius,

1 pav. Pasienių senovės gyvenvietės vizualinės apsaugos zonoje tyrinėtų vietų situacijos planas: 1 – vizualinės apsaugos zona; 2 – gyvenvietės saugoma teritorija; 3 – 2007 m. žvalgyti sklypai; 4 – 2006 m. žvalgytas sklypas; 5 – teritorijos, kur rasta archeologinių radinių.

Fig. 1. Situation plan of the excavation sites in the visual protection zone of the Pasieniai old settlement: 1 – the visual protection zone; 2 – protected settlement territory; 3 – plots evaluated in 2007; 4 – plot evaluated in 2006; 5 –area where the finds were discovered.

Vėlyvoji Svidrų kultūra, *Kultūros paminklai*, V., 1997, Nr. 4, p. 3–15). E. Šatavičiaus kasinėjimų metu paleolitinės stovyklos aplinkoje buvo aptikta ir vėlesnių gyvenviečių, datuojamų mezolitu, neolitu, bronzos ir geležies amžiais. Gyvenvietės teritorija šiuo metu yra saugoma kaip archeologijos paveldo vertybė, jai nustatyta vizualinės apsaugos zona. Šioje zonoje yra suformuoti žemės sklypai, kurių savininkai ketina statyti individualius gyvenamuosius namus. Projektų derinimo stadijoje KPD pareikalavo gyvenvietės apsaugos zonoje atlikti žvalgomuosius archeologinius tyrimus.

2006 m. vieną sklypą žvalgė E. Šatavičius (žr. *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 476–478). Sklype aptikta titnaginių radinių, datuojamų finaliniu paleolitu. 2007 m. gruodžio mėn. UAB „Archeologiniai tyrimai" atliko žvalgomuosius archeologinius tyrimus dar trijuose sklypuose, kurių bendras plotas buvo 1,49 ha (1 pav.).

Pirmasis 0,71 ha sklypas yra vizualinės zonos PV kampe. Sklypas apima dalį salpos, apatinę Neries terasą ir jos šlaitus, jame iškasta 13 šurfų (dvylika 1 m^2 ir vienas 4 m^2 dydžio). Bendras ištirtas plotas sudarė 16 m^2. Daugiausia dėmesio buvo skirta apatinės terasos tyrimams. Joje buvo iškasti šurfai 1–4, 11 ir 13. ***Šurfuose 3*** ir ***4*** aptiktas neintensyvus kultūrinis sluoksnis, kuriame rasta titnago nuoskalų, būdingų akmens amžiaus stovyklavietėms. Tyrinėto sklypo V dalyje apatinė terasa nesusidariusi. Nors ***šurfe 1*** buvo rastas titnago nuoskalos fragmentas, tačiau greta iškastuose šurfuose 2, 11, 13 nei kultūrinio sluoksnio, nei radinių neaptikta. Šurfai 5, 6 ir 12 iškasti sklypo Š dalyje, šlaite tarp terasų. Visuose šurfuose iš karto po armens sluoksniu rasti paplautos morenos sluoksniai, kurių paviršių dengė stambūs akmenys. Kultūrinio sluoksnio ar archeologinių radinių šurfuose nerasta. Dar trys šurfai (7, 8, 9) iškasti salpoje. Šiuose šurfuose fiksuoti iki 1,8 m storio durpių sluoksniai, susidarę Neries ar jos intako senvagėje. Šurfas 10 iškastas sklypo P dalyje esančioje kalvelėje. Armens sluoksnyje rasta su kaimaviete siejamos keramikos, tačiau archeologinių radinių ar kultūrinio sluoksnio neaptikta.

Tyrinėtame sklype neintensyvus kultūrinis sluoksnis aptiktas tik pirmojoje viršsalpinėje terasoje ir apima maždaug 6,25 arų plotą. Sluoksnis greičiausiai tęsiasi į R pusę už tyrinėto sklypo ribų.

Antrasis 0,51 ha dydžio sklypas yra centrinėje vizualinės apsaugos zonos dalyje. Sklypas pailgas Š–P kryptimi ir apima šlaitą tarp dviejų terasų. Tyrinėto ploto R dalis anksčiau buvo intensyviai ariama, tuo tarpu V dalyje buvo pamiškė, apaugusi jaunais medžiais ir krūmais. Sklype buvo iškasta 13 šurfų, dvylika 1 m^2 dydžio šurfų ir vienas 4 m^2 dydžio. Bendras ištirtas plotas sudarė 16 m^2.

Tyrinėto sklypo V dalyje, P gale (H_{abs} 94 m) buvo iškastas ***šurfas 1.*** Šiame šurfe rasta retušuota titnaginė skeltė (peilis) ir dvi titnago nuoskalos. Šurfe fiksuotas pilkšvas smėlis, interpretuotinas kaip akmens amžiaus kultūrinis sluoksnis. Šiauriau iškastuose šurfuose 3, 9–13 nei radinių, nei kultūrinio sluoksnio neaptikta.

Sklypo R dalyje (buvusiame dirbamame lauke) buvo iškasti šurfai 2, 4–8. ***Šurfe 2*** rasta titnago skeveldra, ***šurfe 4*** – perdegęs apskaldyto titnago fragmentas ir titnago skeveldra, ***šurfe 5*** – titnago nuoskalėlė ir tiksliau nedatuojamas gabalėlis keramikos. Kituose šurfuose radinių nebuvo. Šurfuose 2, 4, 5 iš karto po armens sluoksniu fiksuoti žvyro su priemoliu sluoksniai – morena.

Tyrinėtame sklype neintensyvus akmens amžiaus kultūrinis sluoksnis aptiktas tik sklypo PV dalyje. Į P ir PR pusę už sklypo ribų yra giliai įsirėžęs miško keliukas, kuris galbūt sunaikino buvusį kultūrinį sluoksnį. Kultūrinis sluoksnis gali būti išlikęs į V nuo tyrinėto sklypo ribos.

Trečiasis 0,27 ha dydžio sklypas yra vizualinės apsaugos zonos R dalyje. Tyrinėto sklypo didžioji dalis yra plačioje Neries upės terasoje, kurios H_{abs} 101–103 m. Sklypo Š dalyje prasideda status šlaitas, kylantis link aukštutinių terasų. Šiame sklype buvo iškasti 7 šurfai: šeši – 1 m² dydžio ir vienas 2 m² dydžio. Bendras ištirtas plotas sudarė 8 m².

Šurfe 3, iškastame sklypo PR dalyje, rasta viena titnago nuoskala. Greta šio šurfo papildomai buvo iškastas 2 m² dydžio ***šurfas 7.*** Šiame šurfe po armens sluoksniu smėlyje buvo rastos 6 titnago nuoskalos ir vienas retušuotas dirbinio fragmentas – greičiausiai įkotinio strėlės antgalio įkotė arba ylos smaigalys (2 pav.). Taip pat rastos trys lipdytinės keramikos puodų šukės brūkšniuotu paviršiumi. Antgalio įkotė datuojama finaliniu paleolitu, tuo tarpu likę titnagai greičiausiai yra susiję su keramikos radiniais ir datuojami ankstyvuoju geležies amžiumi. Sklypo Š dalyje esančiame šlaite iškastas šurfas 6. Po armens sluoksniu rastas žvyro su moliu ar priemoliu sluoksnis – morena. Pagal tyrimų rezultatus spėjama, kad akmens amžiaus stovyklavietė ir geležies amžiaus gyvenvietė buvo įsikūrusios į PR nuo tyrinėto sklypo, arčiau terasos pakraščio.

Žvalgomieji archeologiniai tyrimai parodė, kad Neries slėnyje ties Pasienių kaimu yra gausu priešistorinių žmonių gyvenimo pėdsakų, jų aptikta beveik visose patogesnėse gyvenimui vietose. Aptikta kelių akmens amžiaus stovyklaviečių pėdsakų, brūkšniuotosios keramikos kultūros gyvenvietės liekanos. Remiantis tyrimų rezultatais buvo praplėsta saugoma Pasienių gyvenvietės teritorija. Planuojant ūkinę veiklą didžiųjų Lietuvos upių pakrantėse būtina inicijuoti archeologinių paminklų paiešką.

2 pav. Titnaginio dirbinio fragmentas iš šurfo 7 trečiajame sklype. Dž. Brazaičio nuotr.

Fig. 2. A flint artefact fragment from test pit 7 in plot 3.

The field evaluation in the vicinity of the Pasieniai stone age settlement

In 2007 an evaluation was conducted in 3 plots (a total area of 1.49 ha) (Fig. 1) in the visual protection zone of the Pasieniai (Vilnius District) old settlement. Traces of Stone Age camp sites were found in all 3 plots and the remains of a stroked pottery settlement were also found on 1 plot. Flint finds, on the basis of which it is impossible to more precisely determine the age of the Stone Age camp sites, were found at these sites. The only retouched artefact fragment (Fig. 2), which is probably an arrowhead stem, dates to the final Palaeolithic. The investigation once again showed that there are many traces of prehistoric settlements in the Neris valley.